

Regeringens proposition

1983/84:174

om vissa socialtjänstfrågor;

beslutad den 22 mars 1984.

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll ovannämnda dag.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

G. SIGURDSEN

Propositionens huvudsakliga innehåll

Socialtjänstlagen (1980:620), lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) samt lagen (1981:1243) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) trädde i kraft den 1 januari 1982. Därmed fick Sverige en helt ny sociallagstiftning.

Under de två år lagarna har varit i bruk har deras tillämpning följts kontinuerligt av socialberedningen (S 1980:07). Ett antal mindre ändringar av huvudsakligen teknisk karaktär föreslås nu på grund av de erfarenheter som beredningen hittills har vunnit.

Ändringsförslagen gäller främst regler om verkställigheten av beslut, inledande sjukhusvård i LVM-ärenden, ett enklare förfarande i mål om omedelbart omhändertagande och om förlängning av vårdtiden.

Vidare tas i propositionen upp vissa frågor om beslag och förverkande av berusningsmedel på socialtjänstens institutioner.

De nya reglerna föreslås träda i kraft den 1 juli 1984.

1. Förslag till

Lag om ändring i socialtjänstlagen (1980:620)

Härigenom föreskrivs i fråga om socialtjänstlagen (1980:620)

dels att nuvarande 76 § skall betecknas 77 §,

dels att 73 § skall ha nedan angivna lydelse,

dels att rubriken närmast före 75 § skall lyda "Böter m.m.",

dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 76 §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

73 §

Socialnämndens beslut överklagas hos länsrätten genom besvär, om nämnden har meddelat beslut i fråga om

bistånd enligt 6 §,

medgivande enligt 25 §,

förbud enligt 27 eller 28 § eller

eftergift enligt 37 §.

Besvär enligt första stycket får inte föras mot beslut i fråga om bistånd till annan.

Beslut i frågor som avses i första stycket gäller omedelbart. En länsrätt eller kammarrätt får dock förordna att dess beslut skall verkställas först sedan det har vunnit laga kraft.

Vid handläggning i kammarrätt av mål om förbud enligt 28 § skall nämndemän ingå i rätten.

76 §

I den mån huvudmannen för ett hem för vård eller boende, som drivs av landstingskommun eller kommun, beslutar det, får de som bereds vård där inte inneha alkohol eller andra berusningsmedel. Detsamma gäller i fråga om injektionssprutor eller kanyler, som kan användas för insprutning i människokroppen.

Om sådan egendom påträffas hos en intagen eller någon annanstans inom hemmet utan att det finns känd ägare till den, får den omhändertas. Den som förestår hemmet skall låta förstöra eller försälja egendomen enligt bestämmelserna om beslagtagen egendom i 2 § 1 första stycket lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m. Belopp som erhålls vid försäljning tillfaller staten.

2. Förslag till

Lag om ändring i lagen (1981:1243) om vård av missbrukare i vissa fall

Härigenom föreskrivs att 2, 9, 10, 12, 21 och 33 §§ lagen (1981:1243) om vård av missbrukare i vissa fall skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Om någon till följd av fortgående missbruk av alkohol eller narkotika är i trängande behov av vård för att komma ifrån sitt missbruk och vårdbehovet inte kan tillgodoses enligt socialtjänstlagen (1980:620) eller annan lag, kan han oberoende av eget samtycke beredas vård enligt denna lag, förutsatt att också någon av de situationer som beskrivs i 3 § föreligger.

Om någon för kortare tid ges vård med stöd av lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall, utgör inte detta hinder för att samtidigt meddela beslut om vård enligt denna lag.

9 §

Polismyndigheten skall genast underställa länsrätten beslutet om omedelbart omhändertagande samt underrätta länsstyrelsen och socialnämnden om beslutet.

Polismyndigheten skall genast underställa länsrätten beslutet om omedelbart omhändertagande samt underrätta länsstyrelsen och socialnämnden om beslutet. *Innan beslutet underställs länsrätten skall polismyndigheten, om hinder inte möter, låta den omhändertagne få del av handlingarna samt underrätta honom om hans rätt att i länsrätten*

- 1. yttra sig skriftligen inom en viss angiven tid,*
- 2. begära muntlig förhandling,*
- 3. erhålla offentligt biträde enligt rättshjälpslagen (1972:429) samt även upplysa honom om att rätten kan komma att avgöra målet även om yttrande inte lämnas.*

Rätten skall så snart det kan ske och senast inom fyra dagar från det att beslutet underställdes rätten pröva om omhändertagandet skall bestå. Om det inte finns skäl för omhändertagande skall rätten genast upphäva beslutet.

Rätten skall så snart det kan ske och senast inom fyra dagar från det att beslutet underställdes rätten pröva om omhändertagandet skall bestå. *Denna tid får förlängas till en vecka, om det på grund av någon särskild omständighet är nödvändigt. Om det inte finns skäl för omhändertagande, skall rätten genast upphäva beslutet.*

Nuvarande lydelse

Har polismyndigheten beslutat om omedelbart omhändertagande efter det att länsstyrelsen har ansökt om vård, skall beslutet underställas den rätt som prövar frågan om vård. Härvid gäller bestämmelserna i andra stycket.

Föreslagen lydelse

Har polismyndigheten beslutat om omedelbart omhändertagande efter det att länsstyrelsen har ansökt om vård, skall beslutet underställas den rätt som prövar frågan om vård. Härvid gäller bestämmelserna i *första stycket om underrättelse och upplysning till den omhändertagne samt i andra stycket.*

10 §

Om någon är omhändertagen enligt 8 § första stycket skall ansökan enligt 5 § ha kommit in till länsrätten inom en vecka från det länsrätten meddelade beslut att omhändertagandet skall bestå. Görs inte ansökan inom denna tid skall länsrätten upphäva beslutet om omhändertagande.

Om någon är omhändertagen enligt 8 § första stycket skall ansökan enligt 5 § ha kommit in till länsrätten inom en vecka från det länsrätten meddelade beslut att omhändertagandet skall bestå. Görs inte ansökan inom denna tid *eller finner länsrätten att det inte längre finns skäl för omhändertagandet,* skall länsrätten upphäva beslutet om omhändertagande.

Beslut om omhändertagande *skall också upphävas om ansökan om vård avslås* eller den omhändertagne häktas.

Ett beslut om omhändertagande upphör att gälla när rätten avgör frågan om vård enligt denna lag eller om den omhändertagne häktas.

12 §

Vården skall inledas på sjukhus om det anses lämpligt med hänsyn till den planerade vården i övrigt och förutsättningar för sjukhusvård är uppfyllda. Om någon under vårdtiden behöver sjukvård som inte kan ges genom hemmets försorg skall vården fortsätta på sjukhus.

Vården skall inledas på sjukhus om det anses lämpligt med hänsyn till den planerade vården i övrigt och förutsättningar för sjukhusvård är uppfyllda. *Det åligger socialnämnden att föranstalta om sådan vård.* Om någon under vårdtiden behöver sjukvård som inte kan ges genom hemmets försorg skall vården fortsätta på sjukhus.

Den som är omhändertagen enligt 8 § skall utan dröjsmål beredas vård i ett sådant hem som avses i 11 § eller, i fall som avses i första stycket, på sjukhus. Det åligger socialnämnden att föranstalta om sådan vård sedan polismyndigheten har anmält omhändertagandet.

21 §

Mål enligt denna lag skall prövas skyndsamt.

I mål om beredande av vård, där missbrukaren är omhändertagen enligt 8 §, skall länsrätten företa målet till avgörande inom en vecka från den dag då ansökan om vård kom in eller i fall som avses i 9 § tredje

I mål om beredande av vård, där missbrukaren är omhändertagen enligt 8 §, skall länsrätten företa målet till avgörande inom en vecka från den dag då ansökan om vård kom in eller, i fall som avses i 9 § tredje

Nuvarande lydelse

stycket, från den dag då underställningen skedde. Länsrätten får förlänga denna tid om det behövs ytterligare utredning eller om någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt. Ett överklagat beslut om förlängning av vårdtiden skall av länsrätten företas till avgörande inom en vecka från den dag då besvären kom in.

Föreslagen lydelse

stycket, från den dag då underställningen skedde. *Om länsrätten har beslutat om omedelbart omhändertagande enligt 8 § andra stycket, skall målet företas till avgörande inom en vecka från den dag då beslutet verkställdes.* Länsrätten får förlänga dessa tider om det behövs ytterligare utredning eller om någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt. Ett överklagat beslut om förlängning av vårdtiden skall av länsrätten företas till avgörande inom en vecka från den dag då besvären kom in.

33 §

Med socialnämnden avses i denna lag socialnämnden i den kommun som enligt 3 § socialtjänstlagen (1980:620) har ansvaret för att den enskilde får det stöd och den hjälp som han behöver. Att överflyttning av ärenden till en annan socialnämnd kan ske i vissa fall framgår av 72 § socialtjänstlagen.

Med länsstyrelsen avses i denna lag länsstyrelsen i det län inom vilket den ansvariga kommunen är belägen.

Beslut om vård enligt 4 § och i anledning av omhändertagande enligt 8 § fattas av länsrätten i det län som anges i andra stycket. Den länsrätt som meddelade beslutet om vård beslutar också i frågor som avses i 27 § första stycket.

Beslut om vård enligt 4 § och i anledning av omhändertagande enligt 8 § fattas av länsrätten i det län som anges i andra stycket. Den länsrätt som meddelade beslutet om vård beslutar också i frågor som avses i 27 § första stycket. *Beslut av styrelsen vid ett hem som avses i 11 § om förlängning av vårdtiden enligt 16 § överklagas dock hos länsrätten i det län inom vilket hemmet är beläget.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1984.

I fråga om beslut om förlängning av vårdtiden som har överklagats före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Härigenom föreskrivs att 8 och 14 §§ lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 §

Om länsrätten fastställer ett beslut om omedelbart omhändertagande, skall socialnämnden inom fyra veckor från den dag då omhändertagandet verkställdes ansöka hos länsrätten om att den unge skall beredas vård med stöd av denna lag.

Omhändertagandet upphör, om
1. ansökan om vård inte har gjorts inom en tid som anges i första stycket,

2. ansökan om vård inte bifalls,

3. den unge häktas.

Om det inte längre finns skäl för omhändertagandet, skall socialnämnden besluta att detta genast skall upphöra. Sådant beslut kan meddelas också av den rätt som prövar fråga om vård med stöd av lagen.

Omhändertagandet upphör

1. om ansökan om vård inte har gjorts inom den tid som anges i första stycket,

2. när rätten avgör frågan om vård,

3. om den unge häktas.

14 §¹

Den för vilken bestämmelserna i 13 § gäller får inte inneha alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel, injektionssprutor eller kanyler, som kan användas för insprutning i människokroppen, eller något annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet. Påträffas sådan egendom hos den unge, får den omhändertas.

Om det anses påkallat får den unge kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas, när han kommer till hemmet, för kontroll att han inte bär på sig något som han inte får inneha där. Detsamma gäller om det under vistelsen i hemmet uppkommer misstanke att sådan egendom skall påträffas hos honom.

Kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning får inte göras mer ingående än vad ändamålet med åtgärden kräver. All den hänsyn som omständigheterna medger skall iakttas. Om möjligt skall ett vittne närvara.

Bestämmelserna i första-tredje styckena skall gälla för alla som vårdas i ett sådant hem som avses i 12 §, om det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen vid hemmet och regeringens eller, efter regeringens bemyndigande, socialstyrelsen medger det.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1984.

¹ Senaste lydelse 1982:403.

SOCIALDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1984-03-08

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden I. Carlsson, Lundkvist, Feldt, Sigurdson, Gustafsson, Hjelm-Wallén, Peterson, Andersson, Boström, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Wickbom

Föredragande: statsrådet Sigurdson

Lagrådsremiss om vissa socialtjänstfrågor**1 Inledning**

Efter framställning från riksdagen och med regeringens bemyndigande tillkallade den dåvarande socialministern i juni 1980 en parlamentarisk beredning för översyn av bestämmelserna om vård oberoende av samtycke inom socialtjänst- och sjukvårdslagstiftningen. Beredningen antog namnet socialberedningen. Efter regeringsskiftet 1982 fick beredningen nya direktiv. Enligt dessa skall beredningen bl.a. göra en allmän uppföljning och utvärdering av socialtjänstreformen.

Beredningen¹ överlämnade i oktober 1983 ett delbetänkande (Ds S 1983:16) Erfarenheter av LVM och vissa andra socialtjänstfrågor. Detta skedde bl.a. efter samråd med narkotikakommissionen (S 1982:09).

Flera framställningar har gjorts till regeringen om en översyn av reglerna om beslag och förverkande av berusningsmedel på socialtjänstens institutioner. En promemoria med vissa förslag till ändringar har därför utarbetats inom socialdepartementet.

Betänkandet och promemorian har remissbehandlats. Yttranden över betänkandet har avgetts av kammarrätten i Stockholm, länsrätterna i Malmöhus, Örebro och Norrbottens län, rikspolisstyrelsen, socialstyrelsen, länsstyrelsernas organisationsnämnd (LON), länsstyrelserna i Stockholms, Malmöhus och Norrbottens län, riksdagens ombudsmän, narkotikakommissionen, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens Centralorganisation (TCO), Centralorganisationen SACO/SR, samarbetsgruppen KALV, Verdandi, Riks-

¹ Ledamöter i beredningen: försäkringsrättsrådet Lars Grönwall, ordförande, f.d. riksdagsledamoten Britta Bergström, landstingsrådet Bertil Göransson, f.d. riksdagsledamoten Erik Larsson, riksdagsledamöterna Anita Persson och Sonja Rembo, avdelningschefen Kurt Sjöström och riksdagsledamoten Evert Svensson.

förbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare (RFHL), föreningen Sveriges socialchefer, Svenska läkaresällskapet, Länsstyrelsernas socialtjänstförening (LSF), polisstyrelserna i Norrköpings, Handens, Huddinge, Solna, Stockholms och Södertälje polisdistrikt.

Yttranden över promemorian har avgetts av socialstyrelsen, riksdagens ombudsmän, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, socialberedningen, Stockholms kommun och styrelsen för behandlingshemmet Dagöholm.

En sammanställning av remissyttrandena har upprättats inom socialdepartementet och finns tillgänglig i lagstiftningsärendet (dnr V 2384/83).

Socialberedningens arbete med bl.a. en uppföljning och översyn av de nya sociallagarna fortsätter. Arbetet beräknas vara avslutat vid nästa årsskifte. De förslag beredningen har lagt fram i delbetänkandet är av huvudsakligen teknisk karaktär. Några har dock också mera principiell innebörd. De rent tekniskt betonade förslagen avser att rätta till ofullkomligheter i lagarna och har genomgående hälsats med tillfredsställelse av remissinstanserna och av dem bedömts som angelägna. Jag har mot den bakgrunden valt att nu begränsa mina förslag till proposition till dessa tekniska ändringar. Ändringsförslagen gäller främst regler om verkställigheten av vissa beslut enligt sociallagarna samt om inledande sjukhusvård, ett enklare förfarande i mål om omedelbart omhändertagande och om förlängning av vårdtiden enligt LVM. Till övriga frågor avser jag att återkomma i ett senare sammanhang.

2 Allmän motivering

2.1 Verktällighet av beslut enligt socialtjänstlagstiftningen

2.1.1 Inledning

Socialtjänstlagen (1980:620; SoL) saknar så gott som helt bestämmelser om besluts verkställbarhet. Detta har medfört att de tillämpande myndigheterna har haft olika uppfattning om i vad mån ett beslut om bistånd enligt 6 § SoL gäller omedelbart eller först när det vinner laga kraft. Även beträffande vissa andra typer av beslut kan råda tveksamhet om när de blir verkställbara.

I både LVU och LVM finns däremot särskilda regler om verkställighet av olika beslut. Tveksamheten gäller här, om ett beslut om omedelbart omhändertagande upphör redan när rätten meddelar dom beträffande vården eller om så sker först när domen blir verkställbar, dvs. antingen genom att rätten förordnar om omedelbar verkställighet eller genom att beslutet om vård vinner laga kraft. Jag tar upp de olika frågorna var för sig.

2.1.2 Beslut om bistånd enligt 6 § SoL

Mitt förslag: Ett beslut om bistånd enligt 6 § SoL gäller omedelbart. En domstol får dock förordna att dess beslut skall verkställas först sedan det har vunnit laga kraft.

Beredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Med något undantag tillstyrker samtliga remissinstanser förslaget.

Skäl för mitt förslag: I 54 § socialhjälpslagen (1956:2) föreskrevs att ett beslut som socialnämnden hade meddelat i fråga om socialhjälp skulle lända till omedelbar efterrättelse. Någon motsvarande regel finns inte i SoL.

I 58 § tredje stycket socialhjälpslagen föreskrevs att, om en länsstyrelse eller en kammarrätt hade förordnat att socialhjälp skulle meddelas så skulle beslutet gå i verkställighet utan hinder av förd klagan. I SoL finns det inte någon bestämmelse om när beslut om bistånd som länsrätter eller kammarrätter har meddelat skall verkställas. Frågan finns heller inte behandlad i förarbetena till lagen.

I ett avgörande den 17 mars 1983 (mål nr. 4375-1982) har regeringsrätten med tre röster mot två slagit fast att ett av länsrätten (eller kammarrätten) meddelat beslut om bistånd inte behöver verkställas förrän det har vunnit laga kraft.

Två av de ledamöter som ingick i majoriteten konstaterade att förarbetena till SoL med tystnad förbigår frågan och att mycket tyder på att den helt enkelt har förbisetts fastän den otvivelaktigt inrymmer åtskilliga problem och avvägningar mellan motstående intressen som ligger närmare till för ställningstagande av lagstiftaren än av de rättstillämpande myndigheterna. Gångse lagtolkningsmetoder i det föreliggande fallet gav föga ledning. Att 74 § SoL föreskriver omedelbar giltighet av vissa förelägganden och förbud avseende hem för vård eller boende kunde enligt regeringsrätten inte motsättningsvis få tolkas så att detta inte skulle gälla andra beslut. Inte heller fick man tolka lagstiftarens underlåtenhet att ta in regler om omedelbar verkställighet som en avsikt att övergå till motsatt ordning mot den som gällde enligt socialhjälpslagen.

Å andra sidan, menade de två ledamöterna, var det inte givet att den gamla ordningen med omedelbar verkställighet utan vidare och i enlighet med den ofta tillämpliga regeln att beslut som gynnar den enskilde blir omedelbart gällande gentemot det allmänna borde gälla socialtjänstens bistånd enligt 6 §. Med den nya lagens relativitet i fråga om såväl behovet av bistånd ("skälig levnadsnivå") som biståndets utformning med hänsyn till kommunens resurser måste rimligen antalet gränsfall där bedömningen växlar mellan instanserna öka. En ordning syntes därför böra eftersträvas där i det konkreta fallet den enskildes intresse av snabb hjälp kunde vägas mot det allmänna intresset av att kommunen inte drabbas av onödiga kostnader eller att andra sökande till kommunal service inte tvingas stå tillbaka.

Beredningen anser att det ligger i sakens natur att gynnande *beslut om bistånd enligt 6 § SoL som har meddelats av en socialnämnd* bör gå i omedelbar verkställighet. Har nämnden ansett att det föreligger ett behov av hjälp, finns det ingen anledning för nämnden att avvakta med verkställigheten. Behovet av hjälp är ofta akut. I allmänhet blir det inte heller fråga om något överklagande. Besvär får enligt 73 § andra stycket SoL inte föras över beslut om bistånd till annan. Samtliga remissinstanser lämnar beredningens förslag i denna del utan erinran.

När det gäller beslut om bistånd som har meddelats av *länsrätt eller kammarrätt* innebär regeringsrättens avgörande att avsaknaden av en bestämmelse om vad som gäller i fråga om verkställighet skall tolkas så att socialnämnden inte har skyldighet att verkställa sådana beslut förrän de har vunnit laga kraft.

Den hjälp enskilda behöver och som de har rätt till enligt 6 § SoL är i regel av den arten att den måste lämnas omedelbart. Visserligen omfattar rätten till bistånd enligt socialtjänstlagen en rad nya grupper som inte hade rätt till obligatorisk socialhjälp enligt 12 § socialhjälpslagen. Bistånd kan också ges i andra former än vad som gällde i fråga om socialhjälp. Det hindrar emellertid inte att den hjälp som den enskilde anses ha rätt till är av den arten att den i regel skall täcka ett akut behov. Enligt min uppfattning bör SoL därför, som beredningen har föreslagit och remissinstanserna med något undantag har tillstyrkt, kompletteras med en bestämmelse som innebär att en domstols beslut i avgöranden som rör bistånd i normalfallen skall verkställas omedelbart. Socialnämnden måste i stället överklaga beslutet och därvid söka inhibition, om nämnden inte är beredd att verkställa domstolens beslut.

Det kan emellertid inte uteslutas att det finns situationer där det är uppenbart att frågan om rätt till bistånd kan bli föremål för olika ställningstaganden. Domstolens beslut berör kanske mer en principfråga än klagandens omedelbara behov av hjälp. Risken för kommunen att drabbas av en onödig förlust kan också i undantagsfall väga tyngre än den enskildes rätt att få beslutet omedelbart verkställt. Domstolen bör därför, som beredningen och remissinstanserna anser, ha möjlighet att förordna att dess beslut om bistånd inte behöver verkställas förrän det har vunnit laga kraft.

En regel om verkställighet av biståndsbeslut bör således ha den innebörden att ett sådant beslut gäller omedelbart, men att domstolarna får förordna att det skall verkställas först sedan det har vunnit laga kraft.

2.1.3 Andra beslut enligt SoL

Enligt 73 § SoL kan beslut om medgivande enligt 25 § att ta emot en underårig för stadigvarande vård och fostran överklagas genom besvär till länsrätten. Detsamma gäller förbud enligt 27 § att ta emot andras underåriga

barn eller enligt 28 § att flytta ett barn från ett familjehem samt eftergift av ersättningsskyldighet enligt 37 §. SoL innehåller inga bestämmelser om när sådana beslut blir verkställbara.

Mitt förslag: Ett beslut om medgivande enligt 25 § eller om förbud enligt 27 eller 28 § SoL gäller omedelbart. En domstol får dock förordna att dess beslut skall verkställas först sedan det har vunnit laga kraft. Detsamma gäller beslut om eftergift enligt 37 §.

Beredningens förslag: Överensstämmer i fråga om 25 § SoL med mitt förslag. Beslut om förbud enligt 27 eller 28 § SoL skall inte gälla förrän de har vunnit laga kraft. Förslaget behandlar inte 37 §.

Remissinstanserna: De remissinstanser som yttrar sig över förslaget framhåller – med olika förslag till lösning – att samma regel bör gälla för olika typer av beslut.

Skäl för mitt förslag: Barnavårdslagen (1960:97) innehöll i 47 § den bestämmelsen att barn inte fick tas emot i fosterhem utan tillstånd av barnavårdsnämnden. Enligt 86 § barnavårdslagen skulle länsrättens (och även kammarrättens) beslut i sådana frågor lända till omedelbar efterrättelse.

Beslut enligt 47 § barnavårdslagen motsvaras i SoL av 25 §. För att ta emot annans barn för stadigvarande vård och fostran krävs enligt 25 § SoL tillstånd av socialnämnden. Denna regel är alltså något annorlunda utformad än den i 47 § barnavårdslagen men har i princip samma innebörd.

Om *socialnämnden* med stöd av 25 § har *medgivit* att någon får ta emot annans barn, så ligger det i sakens natur att ett sådant beslut är omedelbart verkställbart. Någon som har möjlighet att överklaga ett sådant beslut finns det i regel inte.

Frågan om verkställighet kan inte uppkomma i de fall *socialnämnden* har *vägrat* medgivande. Detsamma gäller om domstolen fastställer ett sådant beslut efter överklagande.

Skulle emellertid *domstolen* efter överklagande *lämna medgivande*, kommer frågan i en något annan dager. Tidigare gällde att ett sådant beslut var omedelbart verkställbart. Beredningen ifrågasätter om det är lämpligt att beslut av denna art är omedelbart verkställbara men menar att detta knappast kan ha annat än ringa praktisk betydelse. Det är därför rimligt, menar beredningen, att samma regler som för biståndsbeslut skall gälla, dvs. att medgivandebeslut i normalfallen skall gälla omedelbart men att rätten kan förordna att beslutet skall gälla först sedan det har vunnit laga kraft.

Remissinstanserna har med något undantag instämt i beredningens bedömning.

Enligt 27 § SoL kan en person förbjudas att ta emot andras barn även för mera kortvarig vistelse, t.ex. som dagbarn eller sommarbarn.

Bestämmelsen i 27 § hade sin direkta motsvarighet i 51 § barnavårdslagen.

Liksom barnavårdslagen saknar SoL en bestämmelse om när socialnämndens beslut i en sådan fråga går i verkställighet. Av beslutets karaktär får dock anses följa att det går i verkställighet omedelbart.

Ett beslut om förbud med stöd av 27 § kan överklagas till länsrätten. Om länsrätten fastställer socialnämndens beslut, uppkommer inga problem rörande möjligheten att verkställa beslutet. Förbudet gäller trots att det ännu inte har vunnit laga kraft. Skulle emellertid länsrätten upphäva förbudet, uppkommer frågan om förbudet gäller eller inte fram till den tidpunkt länsrättens beslut vinner laga kraft. Socialnämnden kan i det läget överklaga beslutet, och detta kan tänkas bli ändrat i högre instans.

Beredningen anför att ett förbud av socialnämnden har karaktär av skyddsbestämmelse. Det kan därför anses rimligt, menar beredningen, att ett sådant förbud får ha giltighet så länge det inte genom lagakraftvunnet beslut är upphävt. Beredningen föreslår att en bestämmelse av denna innebörd därför skall införas i SoL.

Socialnämnden kan enligt 28 § SoL för viss tid eller tills vidare förbjuda den som har vårdnaden om en underårig att ta hem denne från ett fosterhem (familjehem). Bestämmelsen motsvarar 50 § i barnavårdslagen. Tillfälligt förbud under högst fyra veckor kan meddelas av nämnden (28 § andra stycket).

Ett tillfälligt förbud enligt 28 § andra stycket gäller omedelbart. Detta framgår av bestämmelsernas utformning och syfte. Mera tveksamt är det, menar beredningen, om ett förbud enligt 28 § första stycket gäller omedelbart. Det är ju ett för vårdnadshavaren betungande beslut. Beslutets karaktär av skyddsregel gör det emellertid, enligt beredningen, rimligt att stanna för att socialnämndens beslut bör gälla omedelbart.

Socialnämndens beslut om förbud med stöd av 28 § kan överklagas till länsrätten. Om länsrätten inte ändrar beslutet, inträffar ingen förändring i verkställigheten.

Skulle länsrätten emellertid upphäva förbudet, uppkommer frågan om det beslutet bör vara omedelbart verkställbart. 28 § SoL har till syfte att förhindra att barn utsätts för onödiga förflyttningar mellan olika hem. Det är därför enligt beredningen rimligt att även i detta fall låta socialnämndens beslut om förbud att flytta barnet ha giltighet till dess domstolens beslut om upphävande har vunnit laga kraft.

Socialnämnden kan emellertid också avslå en begäran om att meddela flyttningsförbud. Ett sådant beslut kan den som vårdar barnet och barnet självt – om det fyllt 15 år – överklaga. Länsrätten (kammarrätten) kan därvid tänkas ändra socialnämndens beslut och meddela förbud. Liksom socialnämndens beslut bör också, menar beredningen, ett av domstolen meddelat förbud vara omedelbart verkställbart och äga giltighet till dess det genom lagakraftvunnet beslut blivit upphävt.

De remissinstanser som har yttrat sig närmare över förslagen är främst de rättstillämpande. Samtliga har med olika motiveringar gjort vissa invänd-

ningar mot förslagen. Gemensamt för dem är dock att de önskar att samma regel bör gälla i fråga om verkställigheten av olika typer av beslut.

Jag menar att det är angeläget att ha en så enkel och enhetlig reglering av besluts verkställbarhet som möjligt. De skäl som beredningen har anfört för att ha en särskild reglering i fråga om vissa beslut (27 och 28 §§ SoL) är i och för sig vägande. Men den skyddseffekt som beredningen eftersträvar kan enligt min mening som regel åstadkommas lika bra genom att domstolarna får möjlighet att i det enskilda fallet avgöra om besluten skall gälla omedelbart eller först efter det de har vunnit laga kraft. Jag föreslår därför att bestämmelsen i 73 § SoL får den utformningen att socialnämndens och domstolarnas beslut i alla de frågor som jag här har behandlat gäller omedelbart, men att domstolarna får möjlighet att förordna att beslutet skall verkställas först sedan det har vunnit laga kraft. Jag har därvid inte sett något skäl att ha någon annan regel i fråga om beslut som gäller eftergift av återbetalningsskyldighet enligt 37 § SoL.

2.1.4 Beslut enligt LVU och LVM

Mitt förslag: LVU och LVM bör förtydligas så att det framgår att ett beslut om omedelbart omhändertagande upphör att gälla, när rätten avgör frågan om vård.

Beredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker förslaget.

Skäl för mitt förslag: I 21 § LVU och i 28 § LVM föreskrivs bl.a. att beslut om omhändertagande enligt 6 § LVU resp. 8 § LVM gäller omedelbart och att rätten får förordna att andra beslut som rätten har meddelat enligt lagarna skall gälla omedelbart.

Enligt 8 § LVU upphör ett beslut om omedelbart omhändertagande att gälla, om ansökan om vård inte har gjorts inom angiven tid, om ansökan om vård inte bifalls eller om den unge häktas. Både rätten och socialnämnden kan vidare besluta att ett omhändertagande skall upphöra, när det inte längre finns skäl för beslutet. Motsvarande bestämmelser enligt LVM finns i 10 §. Här föreskrivs att beslut om omhändertagande skall upphävas om ansökan om vård inte görs inom angiven tid, om ansökan om vård avslås eller om den omhändertagne häktas.

Varken i LVU eller i LVM finns det däremot något uttalande om vad som händer med ett beslut om omedelbart omhändertagande när rätten fattar beslut om vård. Rätten har inte heller ålagts att ta ställning till vare sig beslutet om omhändertagande eller verkställigheten av vårdbeslutet när vårdfrågan avgörs.

Förarbetena ger inte mycket stöd för hur dessa bestämmelser skall tolkas. Lagrådet förutsatte vid granskningen av 8 § LVU att ett omedelbart

omhändertagande upphörde utan särskilt beslut, när verkställbart beslut om vård förelåg, och att någon lagregel inte behövdes. Uttalandet kommenteras inte i propositionen (1979/80:1). Det sägs dock att syftet med ett omedelbart omhändertagande är att säkerställa de vårdåtgärder som antas nödvändiga under tiden fram till dess rätten prövar ansökan om vård.

Inte heller när det gäller LVM finns mycket stöd i förarbetena. I anslutning till ett motionsyrkande att ett beslut om vård som huvudregel skulle få verkställas omedelbart uttalade dock socialutskottet följande (SoU 1981/82:22).

Med hänsyn till att LVM förutsätter att missbrukaren har ett omedelbart behov av vård torde detta ofta leda till att rätten beslutar att beslutet får verkställas utan hinder av att det inte vunnit laga kraft. Om missbrukaren redan är omhändertagen när domen meddelas måste ett beslut om omedelbar verkställighet vara regel med hänsyn till att avbrott i omhändertagandet självfallet måste undvikas.

Tillämpningen av ifrågavarande bestämmelser i LVU har prövats av regeringsrätten i en dom den 31 mars 1983 (mål nr. 1863-1982). Domstolen uttalade där på anförda skäl att ett beslut om omedelbart omhändertagande gäller till dess att ett verkställbart beslut om vård föreligger eller förhållande som sägs i 8 § LVU har inträffat.

Beredningen har med utgångspunkt från den nämnda domen fört följande resonemang.

Enligt regeringsrättens tolkning fortsätter ett beslut om omedelbart omhändertagande enligt LVU att gälla trots att ett beslut om vård har meddelats, om beslutet om vård inte har gjorts omedelbart verkställbart. Regeringsrättens dom kan tolkas så att rätten inte behöver meddela något förordnande om att domen i ett LVU-mål skall gälla omedelbart, när det finns ett beslut om omedelbart omhändertagande, eftersom detta senare beslut fortsätter att gälla även efter det att domen har meddelats. När det gäller vård enligt LVU har detta dock ingen större betydelse. Vårdtiden är där inte begränsad, och den omprövning som skall ske efter sex månader när det gäller vård enligt 1 § andra stycket 2 har som utgångspunkt rättens beslut om vård.

Större betydelse har frågan vid tillämpningen av LVM där den normala vårdtiden inte får överstiga två månader. Beredningen frågar sig därför om en motsvarande tolkning bör göras när det gäller den lagen. Bestämmelserna i LVU och LVM är likalydande i denna fråga. Beredningen antar att det knappast finns anledning tro att regeringsrätten skulle ha dömt på ett annorlunda sätt, om det hade varit fråga om LVM.

Eftersom det är tveksamt hur bestämmelserna skall tolkas, finns det, menar beredningen, skäl att komma med ett klargörande. Frågan har stor betydelse för vårdtidens beräkning i LVM-mål. Om domstolarna konsekvent skulle underlåta att meddela förordnande om omedelbar verkställighet av ett beslut om vård enligt LVM, då det finns ett beslut om omedelbart

omhändertagande, så skulle vårdtiderna förlängas med tre veckor eller mer. Detta kan inte vara acceptabelt, menar beredningen.

Beredningen föreslår efter att ha övervägt olika alternativa lösningar att en bestämmelse förs in i 8 § LVU och 10 § LVM som innebär att ett beslut om omedelbart omhändertagande upphör att gälla när beslut om vård meddelas.

Samtliga remissinstanser tillstyrker förslaget. Jag föreslår därför att den ändringen görs i LVU och LVM att ett beslut om omedelbart omhändertagande alltid upphör att gälla när rätten avgör frågan om vård.

För att undvika avbrott i verkställigheten vill jag liksom beredningen framhålla att rätten i samband med domen regelmässigt bör förordna att beslutet om vård skall gälla omedelbart i sådana fall då det finns ett beslut om omedelbart omhändertagande. Detta ansluter till det tidigare citerade uttalandet av socialutskottet. Skulle rätten ändå i något fall underlåta att meddela ett sådant förordnande, har den högre instansen möjlighet att göra detta efter överklagande (6 § LVU och 8 § LVM).

2.2 Vissa frågor om tillämpningen av LVM

2.2.1 Inledande sjukhusvård

Mitt förslag: Socialnämnden skall ta initiativ till att missbrukaren får inledande sjukhusvård.

Rätten skall kunna förordna om vård enligt LVM, även om missbrukaren samtidigt vårdas enligt lagen (1966:293) om beredande av slutna psykiatrisk vård i vissa fall (LSPV) under en kortare tid.

Beredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Med något undantag tillstyrker samtliga beredningens förslag.

Skäl för mitt förslag: Vård enligt LVM skall enligt 12 § inledas på sjukhus, om det anses lämpligt med hänsyn till den planerade vården i övrigt och förutsättningarna för sjukhusvård är uppfyllda. Den som är omhändertagen enligt 8 § skall utan dröjsmål beredas vård antingen i ett hem för vård enligt LVM eller på ett sjukhus, det senare under samma lämplighetsvillkor som nyss nämnts.

Beredningen redovisar att under det första året som LVM var i kraft, 1982, fick 29 % av dem som kom till institution enligt LVM inledande vård på sjukhus. Första halvåret 1983 var motsvarande tal 28 %. Då var medräknat både fall där det endast fanns ett beslut om omhändertagande och fall där det förelåg ett beslut om vård enligt LVM. Beredningen menar att man med de förutsättningar som gäller för tillämpningen av LVM hade kunnat vänta att betydligt fler skulle inleda vården på sjukhus.

En av anledningarna till att inledande sjukhusvård har förekommit i så få

fall kan, menar beredningen, vara att det inte är socialnämnden som har ansvaret för att den enskilde får inledande sjukhusvård när det finns ett beslut om vård. Enligt 12 § LVM är det socialnämnden som skall ta initiativet till sjukhusvård när någon är omedelbart omhändertagen. Det framgår däremot inte av lagtexten vem som skall ta ställning till behovet av inledande sjukhusvård när det finns ett beslut om vård enligt LVM. Av förarbetena framgår dock att det är föreståndaren för LVM-hemmet som efter samråd med vederbörande läkare skall ta ställning till om vården skall inledas på sjukhus.

Men, menar beredningen, det är socialnämnden som skall verkställa ett beslut om vård med stöd av LVM (6 §). Innan vården har påbörjats är det alltså socialnämnden som har den bästa kontakten med missbrukaren och den bästa kännedomen om honom och hans behov. Det är också socialnämnden som har kontakt med och kännedom om det sjukhus han hör till. Det finns alltså skäl att uttryckligen lägga ansvaret för att missbrukaren kommer till sjukhus på socialnämnden.

En annan tänkbar förklaring till den låga andelen sjukhusvårdade som beredningen för fram är att farhågor för att missbrukarna skall avvika från sjukhuset har inverkat. Beredningen framhåller att man från flera undersökningar vet att det främst är under någon av de första dagarna av en vårdperiod som missbrukaren avviker. Mot denna bakgrund finns det, menar beredningen, skäl att se allvarligt på uppgifterna om att risken för att den omhändertagne avviker har varit en återhållande faktor när det gällt att bereda de LVM-omhändertagna inledande vård på sjukhus.

Vård utan samtycke på sjukhus får ges endast med stöd av lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall (LSPV). En missbrukare som vårdas på sjukhus med stöd av LVM kan däremot inte hindras att lämna sjukhuset eller hämtas tillbaka dit på begäran av sjukvårdspersonalen. Däremot kan han hämtas och inställas på LVM-hemmet efter en begäran därifrån.

Vård med stöd av LVM kan inte beslutas om vårdbehovet kan tillgodoses enligt någon annan lag (2 § LVM). Med annan lag avses främst socialtjänstlagen och LVU men också LSPV. Kan en missbrukare få sitt vårdbehov tillgodosett enligt LSPV har således denna lag företräde. Bestämmelsen i 2 § LVM är avsedd att reglera det fall då en missbrukare kan få hela sitt vårdbehov tillgodosett genom t.ex. LSPV-vård. Emellertid har domstolarna kommit i beråd om tillämpligheten av LVM i några fall där en missbrukare, när målet om vård enligt LVM skall avgöras, är föremål för akut LSPV-vård i ett abstinensskede.

Beredningen föreslår därför att det klargörs i lagtexten att rätten kan förordna om vård enligt LVM, även om LSPV tillämpas samtidigt under en begränsad tid. Beredningen avser att återkomma i frågan om kvarhållningsrätt på sjukhus i sitt slutbetänkande.

Frågan om den inledande sjukhusvården har tagits upp av många

remissinstanser från något olika infallsvinklar. Någon remissinstans uttrycker viss tveksamhet inför behovet att regelmässigt påbörja vården på sjukhus. De flesta utgår dock från att detta är en riktig metod, utan att för den skull ta ställning till om de av beredningen redovisade siffrorna för andelen sjukhusvårdade bör anses för låga. Främst de rättstillämpande myndigheterna framhåller behovet av att kunna hålla patienten kvar på sjukhuset. De sjukvårdande instanserna framhåller betydelsen av att hålla sjukvården fri från tvångsinslag. Så gott som samtliga remissinstanser tillstyrker dock de två konkreta förslag till mindre ändringar som beredningen nu lägger fram.

Jag instämmer i beredningens båda ändringsförslag. Jag vill i anslutning här till framföra följande.

Socialberedningen arbetar f.n. med bl.a. en revidering av den nuvarande LSPV och med en mera grundlig översyn av LVM. Beredningens förslag beträffande båda lagarna skall föreligga under innevarande år. Även om jag har förståelse för de remissinstanser som önskar ett snabbt ställningstagande i frågan om rätten att hålla kvar en LVM-patient under den inledande vårdperioden på sjukhus, anser jag det inte lämpligt att föregripa socialberedningens samlade bedömning.

2.2.2 Frågor om omedelbart omhändertagande

- Tidsfristen för länsrättens handläggning av underställningsmål

Mitt förslag: Tidsfristen för länsrätten att behandla en fråga om fastställelse av omedelbart omhändertagande skall kunna förlängas från fyra dagar, som är huvudregel, till högst en vecka, om det är nödvändigt på grund av någon särskild omständighet.

Polismyndigheten skall för att påskynda handläggningen upplysa den som är omedelbart omhändertagen om hans rätt att yttra sig skriftligen till länsrätten över beslutet, att få offentligt biträde enligt rättshjälpslagen och att begära muntlig förhandling.

Beredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Flertalet mottar förslagen positivt. Viss tveksamhet uttrycks dock från en del remissinstanser. Av dessa går några emot förslaget om förlängning av tidsfristen medan andra vill se den förlängda tiden som huvudregel. Ingen remissinstans motsätter sig uttryckligen förslaget om polisens medverkan i kommunikationsförfarandet.

Skäl för mitt förslag: Enligt 9 § LVM skall ett beslut om omedelbart omhändertagande av polismyndighet genast underställas länsrätten. Beslutet skall prövas av rätten inom fyra dagar från det att beslutet har underställts rätten. Regeln om prövning av omhändertagandebesluten inom fyra dagar är ovillkorlig. Följande omständigheter gör att länsrätten kan hamna i tidsnöd vid sin prövning.

1) Enligt 10 § förvaltningsprocesslagen (1971:291; FPL) skall en ansökningshandling tillställas motparten. Undantag från kommunikering kan göras bl.a. om det är uppenbart att talan inte kan bifallas eller att en underrättelse är onödig. Undantagsreglerna torde kunna tillämpas i ifrågasvarande LVM-mål endast när det står klart för rätten att beslutet inte skall fastställas.

2) Enligt 22 § LVM skall rätten i mål enligt LVM pröva om det behövs muntlig förhandling. Om en part begär det, skall muntlig förhandling hållas. Parterna skall upplysas om sin rätt att begära en muntlig förhandling.

3) Av 42 § rättshjälpslagen följer att rättshjälp i form av offentligt biträde skall beviljas bl.a. i mål om beredande av vård, omedelbart omhändertagande eller förlängning av vård enligt LVM, om det inte kan antas att behov av biträde saknas. Rätten skall pröva behovet av offentligt biträde även om den som berörs inte begär det. Endast i enstaka fall har offentligt biträde inte förordnats i dessa mål.

Beredningen har diskuterat två sätt att lösa problemet med motsättningen mellan tidsfristen i 9 § LVM och kraven på kommunikation, muntlig förhandling och offentligt biträde. Det ena är att tidsfristen förlängs, det andra att förenkla kommunikationen med den omhändertagne.

Beredningen har föreslagit en kombination av dessa lösningar av följande innehåll. Polismyndigheten bör åläggas att upplysa den omhändertagne om hans rättigheter att få offentligt biträde enligt rättshjälpslagen, att yttra sig skriftligen över omhändertagandebeslutet inom en i förväg angiven kortare tid och att begära muntlig förhandling. Om muntlig förhandling inte begärs bör i normalfallet en sådan underrättelse medföra, att rätten så snart tiden för yttrande gått till ända kan fatta beslut i fastställelsefrågan. Om det är nödvändigt på grund av någon särskild omständighet, t.ex. att den omhändertagnes hälsotillstånd är så dåligt att han är svår att kommunicera med, bör rätten få förlänga tiden för att behandla frågan om fastställelse till högst en vecka. Skäl till förlängningen kan också vara att muntlig förhandling begärs på ett sent stadium.

Flertalet remissinstanser har mottagit förslagen positivt. Bl.a rikspolisstyrelsen och Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare (RFHL) tillstyrker sålunda beredningens förslag. De tre hörda länsrätterna har dock visat en något splittrad inställning. En länsrätt vill ha en generell tidsfrist på en vecka i samtliga fall, en är tveksam till om den föreslagna ordningen i fråga om polisens roll kommer att medföra den eftersträlvade effekten men tycker att fyradagarsfristen är tillräcklig och den tredje lämnar förslag till en annan utformning av lagregeln än den beredningen har föreslagit. Flera andra remissinstanser framför förslag till alternativa lösningar i enskildheter. Två instanser, länsstyrelsen i Malmöhus län och KALV/Verdandi, motsätter sig förslaget om möjlighet att förlänga tidsfristen.

Jag anser liksom flertalet remissinstanser att beredningens förslag är en rimlig avvägning mellan motstående intressen. Jag föreslår därför i enlighet

med beredningen dels att polismyndigheten åläggs att underrätta den omhändertagne om hans rättigheter i underställningsärendet i länsrätten, dels att möjlighet öppnas att i särskilda fall förlänga den nuvarande tidsfristen för länsrättens prövning från fyra dagar till en vecka från det underställningsärendet kom in till rätten. Bestämmelserna bör tas in i LVM. Jag har i frågan om polismyndighetens medverkan samrått med chefen för justitiedepartementet.

- Tidsfristen för länsrättens avgörande av vårdfrågan när rätten beslutar om omedelbart omhändertagande

Mitt förslag: När länsrätten själv beslutar om omedelbart omhändertagande skall den tid rätten har på sig att avgöra målet om vård, en vecka, räknas från den dag då beslutet verkställdes.

Beredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Tillstyrker ett förtydligande av lagen i frågan.

Skäl för mitt förslag: I 21 § andra stycket första meningen LVM anges bl.a. att när någon är omhändertagen enligt 8 § skall målet om vård enligt LVM avgöras av länsrätten inom en vecka från den dag ansökan om vård kom in till rätten.

Beredningen har uppmärksammat att denna bestämmelse, som den är formulerad, har kommit att avse även de fall när domstolen i stället för polisen har beslutat om omedelbart omhändertagande. Det kan därvid inträffa att rätten inte beslutar om omhändertagande förrän ansökan har varit hos rätten i över en vecka. Den nämnda tidsfristen passar inte i sådana fall.

Beredningen föreslår att man i dessa fall räknar tiden från den dag omhändertagandebeslutet verkställts. Det är först när missbrukaren är omhändertagen som det finns behov av en fast tidsfrist. Tidsfristens längd bör vara densamma som i huvudfallen, dvs. en vecka.

De remissinstanser som har yttrat sig över förslaget har tillstyrkt ett förtydligande av lagen. Jag anser att beredningens förslag är väl avvägt och föreslår därför ett förtydligande av 21 § LVM av samma innehåll som har framförts av beredningen.

- Länsrättens möjlighet att häva ett omedelbart omhändertagande

Mitt förslag: Rätten skall självant kunna häva ett beslut om omedelbart omhändertagande, även efter det att rätten har fastställt polisens beslut.

Beredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Tillstyrker ett förtydligande av lagen i frågan.

Skäl för mitt förslag: Beredningen har påpekat att en tolkning av 9 och 10 §§ LVM ger vid handen att länsrätten, när den har fastställt ett beslut om

omedelbart omhändertagande, inte skulle kunna upphäva det. Av 9 § andra stycket andra meningen framgår i och för sig att rätten, om det inte finns skäl för omhändertagandet, genast skall upphäva beslutet. Genom sin inplacering i lagen ger bestämmelsen dock intrycket att den avser situationen enbart vid rättens prövning i underställningsärendet. 10 § LVM räknar upp de fall då rätten skall häva ett beslut om omhändertagande men nämner inte det fallet att det inte längre finns skäl för ett omhändertagande.

En lagtext som handlar om frihetsberövanden bör, som beredningen har framhållit, vara så tydlig som möjligt. Viss tvekan kan råda om hur lagen skall tolkas. De remissinstanser som har yttrat sig tillstyrker beredningens förslag till förtydligande. Jag ansluter mig till förslaget.

2.2.3 Vilken länsrätt bör pröva förlängning enligt 16 §?

Mitt förslag: När ett beslut om förlängning av vårdtiden enligt 16 § LVM har överklagats, skall målet handläggas av den länsrätt inom vars domkrets LVM-hemmet är beläget.

Beredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Flertalet har inte haft något att erinra emot eller har tillstyrkt förslaget.

Skäl för mitt förslag: Om missbrukaren har överklagat ett beslut av LVM-hemmets styrelse att förlänga vårdtiden, skall enligt 21 § LVM-målet avgöras av länsrätten inom en vecka från den dag då överklagandet kom in. Även i dessa mål kan det, påpekar beredningen, finnas svårigheter att uppfylla föreskrifterna om kommunikation av handlingar, offentligt biträde och muntlig förhandling inom den föreskrivna tiden. Enligt 33 § LVM är det den länsrätt som meddelat domen om vård enligt LVM som också skall överpröva beslutet om förlängning.

Enligt den närhetsprincip som gäller enligt socialtjänstlagstiftningen skall vården ske så nära hemorten som möjligt. Denna princip har inte alltid följts under år 1982. På Frösöanstalten och på Runnagården har t.ex. vårdats personer från hela landet. Det är sannolikt att huvudmannaskapsförändringen den 1 januari 1983 på sikt kommer att förbättra situationen. Avståndet till den länsrätt som har meddelat domen om vård är emellertid f.n. ofta stort.

För att förenkla handläggningen föreslår därför beredningen att mål om förlängning av vårdtiden handläggs av den länsrätt inom vars domkrets LVM-hemmet är beläget. För en sådan förändring talar att akten från målet om vård enligt LVM utan svårighet kan skickas över till den nya rätten och att resorna för den intagne och företrädaren för LVM-hemmets styrelse blir kortare. Mot den talar att resan blir längre för den som skall representera socialnämnden, om socialnämnden önskar medverka, och att det kan vara svårt och medföra ökade kostnader om klaganden vill anlita samma biträde som han hade vid den tidigare förhandlingen. Beredningens bedömning är

dock att fördelarna med att handlägga målet där LVM-hemmet och den intagne finns väger över. Det centrala är att den intagne kan närvara vid den muntliga förhandlingen, om han vill det.

Flertalet remissinstanser har inte haft något att erinra emot eller har tillstyrkt förslaget.

Liksom beredningen anser jag att övervägande skäl talar för att målet om förlängning av vårdtiden bör handläggas så nära vårdinstitutionen och den intagne som möjligt. Jag utgår därvid ifrån att det bara är under en övergångsperiod som vården av missbrukare sker långt ifrån hemortslänet. I den takt som närhetsprincipen kan förverkligas kommer den här diskuterade överflyttningsfrågan att automatiskt förlora sin betydelse. Jag förutsätter också att om en annan länsrätt än den som beslöt i vårdfrågan behandlar förlängningsmålet, så skall offentligt biträde hämtas så nära den nya domstolen som möjligt.

2.3 Beslag och förverkande av berusningsmedel m.m. på socialtjänstens institutioner

Mitt förslag: I socialtjänstlagen införs en regel som möjliggör beslag och förverkande av berusningsmedel m.m. på landstingskommunala och kommunala vårdinstitutioner, även om de ger vård enbart i frivilliga former. Huvudmannen får rätten att besluta på vilka institutioner regeln skall tillämpas.

I LVU införs en regel som jämställer frivilligt intagna på hem för särskild tillsyn enligt LVU (12 § LVU) med dem som vårdas frivilligt på LVM-institutioner vad gäller förbud att inneha berusningsmedel m.m. samt rätten att företa kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning.

Promemorieförslaget: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Samtliga tillstyrker förslagen till ändring i SoL. Bl.a. Stockholms kommun vill att den nya regeln skall kunna tillämpas också på stiftelsedrivna institutioner. Socialstyrelsen vill att möjligheten till kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning utsträcks att gälla alla intagna vid alla institutioner som ger vård enligt LVU.

Skäl för mitt förslag:

Gällande regler

Enligt 14 § första stycket LVU får unga som bereds vård i ett hem för särskilt noggrann tillsyn ("12 §-hem") inte inneha alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel, injektionssprutor eller kanyler, som kan användas för insprutning i människokroppen, eller något annat som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet. Påträffas sådan egendom hos

den intagne, får den omhändertas. De unga får enligt 14 § andra stycket kroppsvisiteras eller ytligt kroppsbesiktigas för kontroll att de inte bär på sig något som de inte får inneha. Enligt 25 § LVU får den egendom som omhändertas förklaras förverkad.

Bestämmelserna i 14 och 25 §§ LVU gäller de unga som omhändertagits eller beretts vård med stöd av LVU på grund av sitt eget beteende (1 § andra stycket 2 och tredje stycket LVU). Om den unge är placerad i ett annat hem för vård eller boende än ett 12 §-hem är inte 14 och 25 §§ tillämpliga. Inte heller är reglerna tillämpliga beträffande ungdomar som blivit omhändertagna på grund av brister i föräldrahemmet eller beträffande frivilligt intagna ungdomar, vare sig de placerats i ett hem för särskild tillsyn eller något annat hem för vård eller boende.

I 17 § första-tredje styckena LVM ges regler av samma innehåll som i 14 § LVU beträffande dem som har beretts vård med stöd av LVM. För tillämpningen av bestämmelsen skall två förutsättningar vara uppfyllda. Den intagne skall vårdas med stöd av LVM, dvs. det skall vara fråga om tvångsvård. Han skall vidare vara intagen i ett hem som avses i 11 § LVM dvs. ett hem som drivs av landstingskommun eller kommun och som enligt fastställd plan är avsett att kunna lämna vård enligt LVM. Även LVM innehåller en bestämmelse om hem för särskilt noggrann tillsyn (18 §). Dessa hem måste samtidigt uppfylla kraven enligt 11 § LVM. Utanför bestämmelsernas tillämpningsområde faller andra kommunala hem för vård eller boende som kan komma i fråga vid tillämpningen av lagen, dvs. främst sådana som används vid försöksutskrivning.

Enligt LVM skall det vara möjligt att integrera vård enligt den lagen med olika former av frivillig vård i samma institution. I 17 § fjärde stycket LVM har därför tagits in en bestämmelse som gör det möjligt för regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, socialstyrelsen att efter framställning från institutionshuvudmannen besluta att reglerna i 17 § första - tredje styckena får tillämpas generellt för alla intagna vid ett sådant hem som avses i 11 §. 17 § fjärde stycket LVM saknar motsvarighet i LVU.

Framställningar till regeringen

Socialstyrelsen föreslog i en skrivelse den 5 oktober 1981 att reglerna om omhändertagande av berusningsmedel m.m. i LVU ges samma principiella utformning som 17 § LVM. Omhändertagande och förverkande av berusningsmedel m.m. skall sålunda vara möjliga vid alla hem för vård eller boende där unga har placerats i samband med att de omhändertagits eller beretts vård med stöd av LVU. Möjlighet bör även, enligt styrelsens mening, finnas att genom särskilt beslut utsträcka befogenheterna till att avse även frivilligt intagna vid sådana hem.

Riksdagens ombudsmän (JO Tor Sverne) meddelade den 17 november 1981 beslut med anledning av ett på JO:s eget initiativ upptaget ärende

angående förhållandena vid Stockholms kommuns vård- och rehabiliteringshem Skarpnäcksgården. Bakgrunden var ett par tidningsartiklar på sommaren 1980 enligt vilka dödligheten på Skarpnäcksgården hade fördubblats på fem år. Det uppgavs att omkring 20 personer per år dog huvudsakligen på grund av alkoholmissbruk inom institutionen. Beslutet överlämnades till socialdepartementet.

Vad som hade förekommit i ärendet utgjorde enligt JO:s mening skäl för att undersöka förutsättningarna för att även ge institutioner för frivillig vård befogenhet att övervaka bruket av berusningsmedel inom institutionen. Efter att ha redogjort för innehållet i 17 § LVM anförde JO att det mot bakgrund av de iakttagelser som hade gjorts i Skarpnäcksärendet kunde ifrågasättas om det finns tillräckliga skäl att upprätthålla den gräns som finns i LVM mellan sådana institutioner på vilka LVM-vård får meddelas och sådana övriga behandlingshem som finns för vård av alkohol- och narkotikamissbruk. Även vid sådana landstingskommunala eller kommunala hem för vård eller boende som tar emot enbart frivilligt ingångna vårdtagare måste rimligen möjligheter ges att stoppa missbruk som äventyrar syftet med vården. Motsvarande borde med än större tyngd gälla dem som med stöd av LVM är intagna på en sådan institution, menade JO.

Stockholms kommun hemställde i skrivelse den 4 december 1980 att de då gällande föreskrifterna i 63 § nykterhetsvårdslagen (1954:529) som reglerade befogenheterna för föreståndare vid allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare att omhänderta berusningsmedel, skulle få tillämpas även för föreståndare vid Skarpnäcksgården.

63 § NvL motsvaras numera av regeln i 17 § LVM i förening med 32 § LVM.

Departementspromemorian

Med anledning av de tre framställningarna utarbetades en promemoria i socialdepartementet. I promemorian anføres bl.a. följande.

Problemet med berusningsmedel på vårdinstitutioner har länge varit uppmärksammat. Hittills har befogenheten för vårdpersonalen att ta omhand berusningsmedel och förstöra dem huvudsakligen varit knuten till att de intagna har varit föremål för vård oberoende av eget samtycke. Ett undantag utgjorde bestämmelsen i 88a § barnavårdslagen. Enligt den kunde alkoholhaltiga drycker eller andra berusningsmedel som påträffades eller kom till ett barnhem omhändertas av föreståndaren vid hemmet. Med barnhem avsågs t.ex. spädbarnshem, mödrahem, upptagningshem och specialhem (55 § BvL). Bestämmelsen saknar sedan barnavårdslagen upphörde att gälla 1.1. 1982 motsvarighet i den nya sociallagstiftningen. Genom denna infördes däremot ett nytt undantag genom den tidigare beskrivna regeln i 17 § fjärde stycket LVM. Enligt den regeln gäller förbudet mot innehav av berusningsmedel för alla intagna på de hem som ger vård

enligt LVM, alltså även om de vårdas frivilligt. Därvid gäller också regeln om rätt till kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning lika för alla intagna. En förutsättning för att regeln skall gälla alla intagna är dock att socialstyrelsen har medgivit tillämpning av den efter ansökan från huvudmannen för hemmet och att befogenheterna därvid har befunnits nödvändiga för att genomföra vården och upprätthålla ordningen vid hemmet.

De förslag som nu har väckts av socialstyrelsen och genom JO:s beslut är att man skulle utvidga den reglering som återfinns i 17 § fjärde stycket LVM att gälla generellt för a) dem som är omhändertagna för vård enligt LVU, oberoende av vid vilka institutioner de vårdas, b) dem som är intagna i en sådan institution för särskild tillsyn som avses i 12 § LVU (de f.d. ungdomsvårdsskolorna), även om de vårdas där frivilligt, c) dem som på grund av missbruksproblem bereds vård i en institution inom socialtjänsten.

Inget av förslagen går uttryckligen in på frågan om reglerna skulle omfatta även rätt till kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning eller om de skulle kunna begränsas till att avse ett förbud mot innehav och en rätt till omhändertagande och förverkande av påträffade berusningsmedel.

Utan svårighet kan något göras åt punkten b), dvs. den som skulle likställa de frivilligt intagna på ungdomsvårdsskolorna med de frivilligt intagna på LVM-institutioner. Här föreligger en direkt parallell mellan LVM och LVU. Att upprätthålla den nu befintliga skillnaden är inte motiverat.

Däremot föreligger vissa svårigheter att avgränsa vilka andra vårdinstitutioner som skulle ha ett berättigat behov av lagregler motsvarande 17 § LVM.

Institutionerna inom socialtjänsten kallas enligt SoL med ett gemensamt namn för "hem för vård eller boende". Lagen ger inte någon definition av vad som skall avses med begreppet. Detta har skett medvetet just för att undvika en styrning av utvecklingen inom institutionsområdet genom en kategoriindelning redan i lagen. Det finns alltså i den nya lagstiftningen inte någonting som antyder att det bör finnas särskilda hem för barn och ungdomar, för missbrukare eller för andra behövande grupper. I socialtjänstförordningen (1981:750) har emellertid begreppet hem för vård eller boende definierats på följande sätt (6 §):

Med hem för vård eller boende avses ett hem inom socialtjänsten som drivs av landstingskommun eller kommun och som tar emot enskilda för vård, behandling, omvårdnad eller tillsyn i förening med ett boende.

Som hem för vård eller boende räknas inte servicehus för äldre människor.

Enligt propositionen om socialtjänsten (prop 1979/80:1 s. 327) skulle under begreppet hem för vård eller boende falla de dåvarande barnhemmen, ungdomsvårdsskolorna och allmänna vårdanstalterna för alkoholmissbrukare. Under begreppet skulle även falla andra typer av institutioner som "i

administrativt avgränsade former” tar emot enskilda för dygnsvård t.ex. inackorderingshem och behandlingshem för alkohol-eller narkotikamissbrukare. Däremot skulle inte ålderdomshemmen (servicehus för äldre) räknas till kategorin hem för vård eller boende. Genom den nyss nämnda definitionen av hem för vård eller boende och förarbetenas uttalanden torde institutioner av typ Skarpnäcksgården falla in under begreppet.

Om man vill åstadkomma en utvidgning av förbudet att inneha berusningsmedel och rätten att ta hand om sådana medel till att gälla också andra institutioner inom socialtjänsten än de hem som regleras genom 12 § LVU samt 11 och 18 §§ LVM, krävs alltså antingen att man kan precisera vilka institutioner det skulle röra sig om eller att man är beredd att ha en regel som gäller generellt för alla socialtjänstens institutioner oberoende av vilket ändamål de är avsedda att tjäna.

Det första alternativet är, inte minst på grund av de allmänna strävandena att ha en flexibel institutionsstruktur i framtiden, knappast en eftersträfvansvärd metod. Det senare alternativet är naturligtvis enklare att reglera och skulle inte låsa fast utvecklingen inom institutionsområdet. Frågan är då närmast om ett generellt förbud mot innehav av alkohol och andra berusningsmedel på socialtjänstens institutioner är behövligt eller önskvärt.

De institutioner som finns inom socialtjänsten är till allt övervägande delen sådana som erbjuds åt klienter som för längre eller kortare tid behöver vård eller tillsyn på grund av personliga sociala missförhållanden. Ofta hänger de sociala missförhållandena samman med en uttalad missbruksproblematik. Vid varje institution finns åtminstone några missbrukande klienter. Institutionsvistelsen syftar som regel till att bearbeta de personliga problemen och att ordna upp den sociala situationen för att klienten skall kunna återgå till ett normalt liv och stå på egna ben. En av förutsättningarna för att skapa rimliga möjligheter att nå detta mål är att institutionen är drogfri. Den som av egen vilja har sökt hjälp hos socialtjänsten och fått en plats i en institution lär därvid ha minst lika berättigat intresse som den som omhändertagits med tvång att miljön på institutionen inte äventyras genom missbruk. Samtidigt kan det inte anses vara för mycket begärt att den som får ett sådant samhällsstöd också får finna sig i att under den tid det gäller avstå från bruket av berusningsmedel. Det borde därför kunna anses vara en försvarlig åtgärd att införa en möjlighet för huvudmännen att på alla institutioner – hem för vård eller boende – inom socialtjänsten ta hand om och förstöra alkohol och andra berusningsmedel som en klient innehar.

Det är däremot mera tveksamt om man dessutom behöver en generell kompletterande befogenhet att kroppsvisitera eller t.o.m. ytligt kroppsbesiktiga alla intagna på socialtjänstens institutioner för att ytterligare minska risken för att berusningsmedel förs in. Det kan å ena sidan hävdas att en befogenhet att ta hand om och förstöra berusningsmedel är en alltför begränsad möjlighet om man syftar till att hålla en institution drogfri. Å

andra sidan är kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning inte obetydliga intrång i den enskildes rätt till personlig integritet. Sådana åtgärder är dessutom ägnade att äventyra det förtroende som nödvändigtvis måste finnas i ett konstruktivt behandlingsarbete mellan klienterna och institutionens personal. Tillsammantaget talar dessa överväganden mot att man skulle generellt koppla även dessa befogenheter till alla institutioner. Socialstyrelsen har också i sin framställning anført att det är uteslutet att utrusta ett stort antal hem med särskilda befogenheter, t.ex. kroppsvisitation.

Däremot kan man naturligtvis, som också JO har föreslagit, tänka sig att införa en möjlighet liknande den som finns i 17 § fjärde stycket LVM, nämligen att huvudmannen för en institution efter framställning till socialstyrelsen och prövning av behov och förutsättningar i varje enskilt fall kunde erhålla befogenheten att använda också kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning. Det måste emellertid anses principiellt felaktigt att införa ens denna mer begränsade möjlighet till så djupa ingrepp i den personliga integriteten på institutioner där enbart eller huvudsakligen frivillig vård förekommer i övrigt. Om den föreslagna möjligheten att beslagta och förstöra berusningsmedel skulle visa sig otillräcklig för att uppehålla ordningen på någon viss institution så bör sådana problem kunna lösas av huvudmannen på annat sätt, t.ex. genom en omorganisation av verksamheten vid just den institutionen.

Som följd av övervägandena i promemorian föreslås följande. En ny paragraf (76 §) i socialtjänstlagen införs enligt vilken de som är intagna på en institution inte får inneha berusningsmedel i den mån huvudmannen för en landstingskommunal eller kommunal vårdinstitution beslutar det. Om sådan egendom påträffas inom institutionen i strid mot det beslut som meddelats får den beslagtas och förverkas. I LVU görs ett tillägg till 14 § enligt vilket bestämmelserna om förbud mot innehav, kroppsvisitation m.m. gäller alla intagna vid ett 12 §-hem.

Remissinstanserna

Samtliga remissinstanser har tillstyrkt promemorieförslaget till reglering i den nya 76 § *socialtjänstlagen*. Socialberedningen har dock framhållit att möjligheten att meddela förbud mot alkohol m.m. bör tillämpas med restriktivitet och med respekt för den enskilda människan. Det får inte bli så att huvudmännen slentrianmässigt meddelar förbud för alla hem. Bestämelsen bör endast tillämpas vid de hem där man efter samråd med personalen funnit att detta är enda möjligheten att skapa en god miljö för de intagna. Stockholms kommun och behandlingshemmet Dagöholm har framfört önskemål om att även stiftelseinstitutioner som finns upptagna i länets institutionsplan och som har upprättat vårdavtal med kommun eller landsting kan ges möjlighet att tillämpa den nya regeln.

Förslaget till ändring av 14 § LVU tillstyrks av alla utom av socialstyrelsen

som vill att utvidgningen av bestämmelsens tillämpningsområde skall avse inte bara alla intagna vid 12 §-hem utan även alla institutioner som ger vård åt ungdomar enligt LVU.

Sammanfattning

Jag föreslår på de skäl som har framförts i promemorian att en ny bestämmelse förs in i socialtjänstlagen som gör det möjligt för de kommunala huvudmännen att, i den mån de meddelar förbud mot alkohol m.m. på sina institutioner, vid ett brott mot förbudet också beslagta och förverka egendomen. Jag delar därvid socialberedningens syn på hur bestämmelsen bör tillämpas. Jag anser mig inte kunna föreslå att institutioner med andra huvudmän än landstingskommuner och kommuner får möjlighet till beslag och förverkande. Jag vill i det sammanhanget hänvisa till vad socialutskottet anförde i frågan om LVM:s tillämpning på vårdinstitutioner med enskild huvudman (SoU 1981/82:22 s. 24). En sådan huvudman kan dock självfallet sätta upp drogfrihet som ett villkor för vård på sin institution.

Jag föreslår också att promemorieförslaget följs i fråga om 14 § LVU. Flertalet remissinstanser har understrukit att kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning måste användas med största restriktivitet. Den nya regeln bör alltså bli att alla intagna – frivilligt vårdade likaväl som de som vårdas enligt LVU – kan underkastas kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning på 12 §-hemmen. Jag vill instämma med de remissinstanser som framhåller att möjligheten måste användas med försiktighet.

3 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anförat har inom socialdepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i socialtjänstlagen (1980:620),
2. lag om ändring i lagen (1981:1243) om vård av missbrukare i vissa fall,
3. lag om ändring i lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Förslagen bör fogas till protokollet som *bilaga*¹.

¹ Bilagan har uteslutits här. Förslagen är likalydande med dem som är fogade till propositionen.

4 Specialmotivering

4.1 Förslaget till ändring i SoL

73 §

Ändringen innebär att det införs regler om när olika beslut enligt SoL går i verkställighet. Härvid har uttrycket "beslutet gäller omedelbart" använts i en betydelse som avser att uttrycka både en skyldighet, exempelvis för myndigheterna, att faktiskt verkställa beslutet genom en konkret åtgärd och en skyldighet, exempelvis för den enskilde, att iakttä t.ex. ett meddelat förbud. Förslaget har motiverats utförligt i de allmänna övervägandena. Härutöver bör följande anföras.

Frågan om en *domstols beslut att avslå en begäran om bistånd* gäller omedelbart eller inte kan komma upp i de fall domstolen undanröjer socialnämndens beslut på talan av någon som jämte sökanden anses ha besvärsrätt.

Detta skulle kunna bli fallet om en vårdnadshavare för talan mot beslut om bistånd till den som har fyllt 15 men inte 18 år. Har nämnden bifallit den unges framställan kan då länsrätten eller kammarrätten tänkas undanröja beslutet. Om ett sådant beslut går i omedelbar verkställighet skulle nämnden vara tvungen att upphöra med hjälpen. Detta kan innebära att den unge å ena sidan inte kan få hjälp från socialnämnden och å andra sidan inte är beredd att acceptera den hjälp som vårdnadshavaren är skyldig att ge. Sådana förhållanden talar för att domstolens beslut att bifalla vårdnadshavarens klagomål i allmänhet inte bör verkställas förrän det har vunnit laga kraft.

Frågan om ett avslagsbeslut är omedelbart verkställbart eller inte kommer upp även i det fallet att kammarrätten på talan av en socialnämnd upphäver ett beslut om bistånd som har meddelats av länsrätten. Även i sådana fall kan det finnas skäl att inte låta beslutet gå i omedelbar verkställighet.

Om domstolen upphäver ett beslut om bistånd som har fattats i tidigare instans, bör domstolen därför kunna förordna att dess beslut inte skall gå i omedelbar verkställighet. Som huvudregel gäller dock även här att beslutet går i omedelbar verkställighet, om domstolen inte förordnar annorlunda. Härigenom uppnås att man kan ha en gemensam regel för alla beslut av domstol vare sig beslutet är positivt eller negativt för den enskilde.

Det bör vidare påpekas att den föreslagna lagändringen inte innebär någon förändring i domstolarnas möjlighet att tillämpa 28 § FPL i avvaktan på att slutligt beslut fattas. Om t.ex. socialnämnden har vägrat bistånd och länsrätten bedömer behovet därav som akut men inte har möjlighet att tillräckligt snabbt meddela slutligt beslut, bör rätten kunna meddela ett interimistiskt beslut enligt 28 § FPL. Det bör dock betonas att utrymmet för att tillämpa denna bestämmelse måste bli begränsat. Rätten bör normalt kunna meddela slutligt beslut så snabbt att något interimistiskt beslut inte behövs.

76 §

Bestämmelsen har utformats så att den förutsätter ett beslut från institutionshuvudmannen att meddela förbud mot innehav av berusningsmedel på institutionen. Det ger huvudmannen valmöjlighet att begränsa förbudet till de institutioner där behovet är störst. Bestämmelsen är avsedd att gälla för hela institutioner, inte för enstaka vårdtagare vid dem.

Bestämmelsen har begränsats till att avse enbart berusningsmedel samt injektionssprutor och kanyler. Det mera generella förbudet mot att inneha "annat, som kan vara till men för vården eller ordningen vid hemmet", som återfinns i 14 § LVU och 17 § LVM, har inte bedömts behöva ha någon motsvarighet inom den frivilliga vården. Förbudet mot innehav av injektionssprutor och kanyler skall självfallet inte omfatta sådana fall där ett innehav är påkallat av medicinska skäl.

Om huvudmannen har fattat ett beslut om förbud mot innehav gäller automatiskt också rätten i andra stycket att beslagta och förstöra eller försälja den förbjudna egendomen. Därvid skall bestämmelserna för förfarandet i lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m. iakttas. Det är föreståndaren vid hemmet som fattar nödvändiga beslut i det enskilda fallet.

4.2 Förslaget till ändring i LVM

2 §

Tillägget klargör att det skall vara möjligt att besluta om LVM-vård, även om det samtidigt finns ett beslut om vård enligt LSPV. Under avgiftningsfasen kan missbrukaren t.ex. drabbas av en alkoholspsykos som i ett akut skede kräver sluten psykiatrisk vård. Rätten skall då vara oförhindrad att besluta om LVM-vård under förutsättning att behovet av vård enligt LSPV kan antas föreligga bara under en kortare tid, dvs. upp till en vecka eller undantagsvis något längre. Finns det behov av psykiatrisk vård under en längre tid, bör däremot något beslut om LVM-vård inte meddelas. Ibland kan naturligtvis tiden vara svår att beräkna med säkerhet, men om ingenting tyder på att det behövs vård enligt LSPV mer än i ett kortare inledningsskede av vårdtiden bör domstolen kunna meddela beslut om vård enligt LVM. Visar det sig sedan att LSPV är tillämplig under en längre tid bör vården enligt LVM upphöra. Vården upphör genom ett beslut om utskrivning (7 § LVM).

Inledande sjukhusvård enligt 12 § skall räknas in i vårdtiden enligt LVM. Detta gäller alltså också beträffande LSPV-vård under en kortare tid i ett inledningsskede, dock endast under förutsättning att det finns ett verkställbart beslut om LVM-vård. Sjukhusvård under ett omedelbart omhändertagande räknas aldrig in i vårdtiden.

Om någon behöver sjukhusvård under pågående vårdtid, så skall vården

enligt uttrycklig bestämmelse i 12 § LVM fortsätta på sjukhus. Det görs därvid inte undantag för det fallet att sjukdomstillståndet är så allvarligt att det kräver LSPV-vård. I förarbetena till LVM förutsattes också att det inte torde föreligga något hinder mot att vid behov meddela ett beslut om vård enligt LSPV under pågående LVM-vård. Särskilt bör erinras om de uttalanden i frågan som gjordes i SoU 1981/82:22 s. 22.

9 §

Avsikten med ändringarna i paragrafens *första stycke* är att få till stånd ett enklare och snabbare förfarande när det gäller kontakterna med den omhändertagne. Förslaget innebär att polismyndigheten, som ändå har kontakt med den omhändertagne, i stället för länsrätten skall ge honom de upplysningar som behövs. Missbrukaren skall alltså få del av handlingarna som underställs länsrätten (beslutet och skälen för detta samt polisens begäran om fastställelse) samt underrättas om sin rätt att yttra sig skriftligen till länsrätten, att begära muntlig förhandling och att få offentligt biträde. Av det material som polisen underställer länsrätten måste framgå att den omhändertagne fått upplysning om att yttrande eller begäran om muntlig förhandling måste ha kommit in till länsrätten före en viss dag och att rätten annars kan avgöra målet ändå. Vidare bör framgå om den omhändertagne har något bestämt önskemål i frågan om val av offentligt biträde. Ett formulär kan för ändamålet utarbetas av rikspolisstyrelsen.

Det är alltså viktigt att polisen i sin framställning till länsrätten om fastställelse klart anger vilka upplysningar som har lämnats. När ärendet kommer in till länsrätten skall rätten normalt bara behöva förordna offentligt biträde och avvakta den tid som polismyndigheten har satt ut för yttrande. Rätten bör alltså kunna anse att vidare underrättelse är onödig och vara befriad från sin primära kommunikationsskyldighet enligt 10 § FPL.

Om det inte går att kommunicera med den omhändertagne innan framställningen ges in till rätten och polisen alltså inte kan fullgöra skyldigheten enligt bestämmelsen, måste detta framgå tydligt av underställningshandlingarna. I sådana fall måste länsrätten ombesörja att den omhändertagne får del av handlingarna jämte de upplysningar i övrigt som han behöver. Det bör framhållas att länsrätten också blir tvungen att kommunicera eventuellt nytt material, som kommer in i underställningsärendet (18 § FPL).

I *andra stycket* öppnas en möjlighet att förlänga den tid inom vilken beslut skall fattas från fyra dagar till en vecka. En förlängning av tiden bör kunna tillgripas bl.a. för att ge en missbrukare som har svårt att ge sin mening till känna vid omhändertagandet en möjlighet att yttra sig sedan tillståndet har förbättrats. Möjligheten att förlänga tiden bör dock användas med stor restriktivitet.

I *tredje stycket* föreslås en ändring som följd av ändringsförslaget i första

stycket. Det får anses vara lika angeläget att underlätta kommunikationen med den omhändertagne när omhändertagandet sker efter det att ansökan om vård har gjorts som i de vanligast förekommande situationerna där omhändertagandet är den första åtgärd som vidtas.

10 §

Ändringen i *första stycket* klargör att ett beslut om omhändertagande skall upphävas av rätten, förutom i de fall som f.n. räknas upp, även när det kommer fram någon omständighet som gör att det inte längre finns skäl för ett omhändertagande.

Ändringen i *andra stycket* innebär att ett beslut om omedelbart omhändertagande alltid skall upphöra att gälla utan särskilt förordnande när rätten avgör vårdfrågan och inte bara när ansökan avslås.

12 §

Enligt förslaget till tillägg i paragrafens *första stycke* är det socialnämnden som skall ta ställning till om missbrukaren behöver inledande sjukhusvård och, om sådan behövs, vidta de praktiska arrangemangen. Denna ordning gäller redan enligt paragrafens andra stycke när missbrukaren är omedelbart omhändertagen och föreslås nu gälla generellt.

Vid bedömningen av om missbrukaren behöver sjukhusvård bör nämnden samråda med sjukhuset och med andra som kan ha kännedom om hans hälsotillstånd. Missbrukarens egen åsikt skall inhämtas. LVM-hemmets önskemål måste också tillgodoses. Hemmet kan ha tidigare erfarenhet av missbrukaren. Hänsyn måste även tas till det speciella hemmets egna resurser.

Den inledande sjukhusvården skall räknas in i tiden för LVM-vården. Vårdtiden enligt LVM räknas från dagen för beslut om intagning i LVM-hem (prop. 1981/82:8 s. 78). För att man på LVM-hemmet skall kunna beräkna när vårdtiden senast skall upphöra måste man därför få kännedom om tiden för sjukhusvistelsen i den mån inte ett beslut om intagning i LVM-hem har hunnit fattas redan innan missbrukaren tas in på sjukhuset. Det förutsätts att socialnämnden ger det ansvariga LVM-hemmet nödvändiga uppgifter.

21 §

Ändringen har tillkommit för att klarlägga vilken tidsfrist som gäller för länsrättens behandling av frågan om vård när länsrätten själv har beslutat om omedelbart omhändertagande.

33 §

Förslaget har motiverats utförligt i den allmänna motiveringen, avsnitt 2.2.3.

Övergångsbestämmelser

Antalet överklagade beslut om förlängning har hittills varit litet. Det bedöms med hänsyn till de korta tidsfristerna i dessa mål som mest praktiskt att låta de mål, som eventuellt inte är avgjorda vid ikraftträdandet av den nya forumregeln i 33 §, handläggas färdigt av den domstol som har målet.

4.3 Förslaget till ändring i LVU

8 §

Förslaget innebär att ett beslut om omedelbart omhändertagande automatiskt upphör att gälla när rätten beslutar i frågan om vård. Ändringen motsvarar den ändring som har föreslagits i 10 § andra stycket LVM.

14 §

14 § LVU innehåller, liksom 17 § LVM, längre gående befogenheter än den föreslagna nya 76 § SoL. Bestämmelserna gäller utan särskilt beslut för dem som bereds vård enligt LVU på grund av sitt eget beteende och dem som bereds vård enligt LVM.

I bestämmelsen föreslås ett nytt fjärde stycke som är en parallell till 17 § fjärde stycket LVM. Den innebär att alla som bereds vård i ett hem för särskild tillsyn, som avses i 12 § LVU, dvs. främst ungdomsvårdsskolorna, oberoende av anledningen till vården kan komma att omfattas av bestämmelserna om kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning. Däremot gäller inte rätten till brevgranskning i 15 §. Förutsättningen för att få använda 14 § är dock att regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, socialstyrelsen har bedömt att det är nödvändigt för att genomföra vården och upprätthålla ordningen vid det hem det gäller och därför har medgett tillämpningen.

Bestämmelser om förverkande av egendom som tas om hand med stöd av 14 § LVU återfinns i 25 § LVU.

5 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över förslagen till

1. lag om ändring i socialtjänstlagen (1980:620),
2. lag om ändring i lagen (1981:1243) om vård av missbrukare i vissa fall,
3. lag om ändring i lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

6 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1984-03-16

Närvarande: f.d. justitierådet Petré, justitierådet Rydin, regeringsrådet Voss.

Enligt lagrådet den 13 mars 1984 tillhandakommet utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 8 mars 1984 har regeringen på hemställan av statsrådet Sigurdsen beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i socialtjänstlagen (1980:620),
2. lag om ändring i lagen (1981:1243) om vård av missbrukare i vissa fall,
3. lag om ändring i lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Förslagen har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Gertrud Holmquist.

Förslagen föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

SOCIALDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1984-03-22

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden Sigurdson, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Petersén, Andersson, Boström, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, Holmberg, Hellström, Wickbom

Föredragande: statsrådet Sigurdson

Proposition om vissa socialtjänstfrågor

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande över¹ förslag till

1. lag om ändring i socialtjänstlagen (1980:620),
2. lag om ändring i lagen (1981:1243) om vård av missbrukare i vissa fall,
3. lag om ändring i lagen (1980:621) om särskilda bestämmelser om vård av unga.

Föredraganden upplyser att lagrådet har lämnat lagförslagen utan erinran och hemställer att regeringen föreslår riksdagen att anta förslagen.

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

¹ Beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 8 mars 1984.

Innehållsförteckning

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	2
1. Lag om ändring i socialtjänstlagen (1980:620)	2
2. Lag om ändring i lagen (1981:1243) om vård av missbrukare i vissa fall	3
3. Lag om ändring i lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga	6
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde 1984-03-08	7
1 Inledning	7
2 Allmän motivering	8
2.1 Verkställighet av beslut enligt socialtjänstlagstiftningen	8
2.1.1 Inledning	8
2.1.2 Beslut om bistånd enligt 6 § SoL	9
2.1.3 Andra beslut enligt SoL	10
2.1.4 Beslut enligt LVU och LVM	13
2.2 Vissa frågor om tillämpningen av LVM	15
2.2.1 Inledande sjukhusvård	15
2.2.2 Frågor om omedelbart omhändertagande	17
2.2.3 Vilken länsrätt bör pröva förlängning enligt 16 §?	20
2.3 Beslag och förverkande av berusningsmedel m.m. på socialtjänstens institutioner	21
3 Upprättade lagförslag	27
4 Specialmotivering	28
4.1 Förslaget till ändringar i SoL	28
4.2 Förslaget till ändringar i LVM	29
4.3 Förslaget till ändringar i LVU	32
5 Hemställan	32
6 Beslut	33
Utdrag ur lagrådets protokoll 1984-03-16	34
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde 1984-03-22	35